

Ivana Procházková: תורה דרך ZÁKON/TÓRA JE CESTA jako centrální metaforický koncept při výstavbě pojmové oblasti *zákon, spravedlnost, soud a právo* ve Starém zákoně. Analýza a interpretace hebrejských metaforických vyjádření s využitím přístupů kognitivní a kulturně orientované lingvistiky.

1. Kognitivnělingvistické přístupy v biblické teologii.

2. Teoretická východiska analýz a interpretací starozákonní hebrejské metafory יהוה מלך HOSPODIN JE KRÁL (Ivana Procházková):

- **teorie konceptuální metafory** (G. Lakoff, M. Johnson, Z. Kövecses)
- **teorie vtěsnění a teorie pojmového prototypu (stereotypu)**
- **teorie mentálních prostorů** (J. Fauconnier)
- **teorie konceptuálního mísení** (J. Fauconnier, M. Turner)

Generické příběhové struktury (GPS) = abstraktní struktury narativní povahy. Vynořují při metaforické strukturaci pojmů. Jsou to svazky *metaforických nosičů*, hebrejských výrazů jedné zdrojové domény, které strukturují podobně jako konceptuální metafora cílové domény. GPS jsou dílčí polohou konceptuální metafory.

Např. v rámci konceptuální metafory HOSPODIN JE KRÁL lze popsat jako dílčí polohy metafory HOSPODIN JE PASTÝŘ GPS:

1. ינחה רעה את־צאן על־נוה PASTÝŘ ŽENE STÁDO NA PASTVINY
2. ישקה ויאכל רעה את־צאן PASTÝŘ OVCE NAPÁJÍ A SYTÍ
3. ישמר רעה את־צאן מן־איב PASTÝŘ STŘEŽÍ OVCE PŘED NEPŘÍTELEM
4. ירפא רעה את־צאן PASTÝŘ LÉČÍ OVCI
5. יבקש וישיב רעה את־צאן תעה PASTÝŘ HLEDÁ A PŘIVÁDÍ ZPĚT ZTRACENOU OVCI
6. ישם רעה את־צאן PASTÝŘ CHOVÁ OVCE
7. ישכן רעה באהל PASTÝŘ BYDLÍ VE STANU
8. יקבץ רעה את־נדרחי צאן PASTÝŘ SHROMAŽDUJE ROZEHNANÉ STÁDO
9. יתן רעה את־צאן מאכל PASTÝŘ VYDÁVÁ OVCE NA PORÁŽKU

Příklad užití konceptuální metafory יהוה נשר HOSPODIN JE OREL/ORLICE:

מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נִשְׂאתָנִי וְתִשְׁלִיכֵנִי: ^{Ž 102,11}

ČEP: *Pro tvůj hrozný hněv a pro tvé rozlíčení; tys mě vyzvedl a srazil.*

BK: *Pro rozhněvání tvé a zažžený hněv tvůj; nebo zdvihna mne, hodils mnou.*

JB: *pro tvůj hněv a rozlícenost, neboť jsi mě pozdvihla a pak odvrhl.*

3. Zákon/Tóra תורה klíčový pojem starozákonního biblického kánonu a biblické teologie vůbec. Základní vymezení pojmové oblasti, etymologie, význam v textech starozákonního biblického kánonu a v rabínském judaismu.

I přes to, že etymologie vlastního termínu תורה Tóra je určité míry sporná, souvislost etymologie a konceptuálních metafor je zřejmá. Metafory užívané ke konceptualizaci pojmu תורה Tóra evidentně předznamenávají budoucí vývoj v rabínském judaismu, jeho chápání Tóry.

PŘÍKLADY

Dt 30,¹⁵ Hled', předložil jsem ti dnes život a dobro i smrt a zlo; ¹⁶ když ti dnes přikazuji, abys miloval Hospodina, svého Boha, **chodil po jeho cestách** (לִלְכֹת בְּדַרְכָיו) a **střežil jeho přikázání, nařízení a právní ustanovení**, (וּלְשׂוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּיהֶם וּמִשְׁפָּטָיו) pak budeš žít a rozmnožíš se;

אֲשֶׁרֵי תִמְיִמֵי-דַרְךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ^{Ž 119,1}
(Blaze těm, kdo vedou bezúhonný život, těm, kdo žijí tak, jak učí Hospodinův zákon. - ČEP)
Blahoslavení (šťastní jsou ti), cesta dokonalých, kteří chodí po/v Tóře Hospodinově.

חֲשַׁבְתִּי דְרָכֵי וְאָשִׁיבָה רַגְלֵי אֶל-עֲדָתֶיךָ: ^{Ž 119, 59}
Uvažuj o svých cestách, k tvým svědectvím **obracím své nohy.** (ČEP)

וְלָעֶפֶה אֶחֱזַתְנִי מִרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ: ^{Ž 119,53}
Sežehuje mě zuřivost svévolníků, těch, kdo **opustili tvůj Zákon.** (ČEP)

נֵר-לְרַגְלֵי דְבַרְךָ וְאוֹר לְנַחֲיָתִי: ^{Ž 119,105}
Světlem pro mé nohy je tvé slovo, osvěcuje moji stezku. (ČEP)

מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ וְתִקְוַתּוֹ עַל-קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מִחֻמּוֹתָיו: ^{Ž 19,7}
Z okraje nebes / ústa/východ jeho – a běh jeho (až) k jejich konci (nebes)
a není úkryt před jeho žářem. /

מִה-נִמְלָצוּ לְחֻכֵי אִמְרֹתֶיךָ מִדְּבַשׁ לֶפֶי: ^{Ž 119,103}
^{Ž 119,103 (ČEP)} **Jak lahodnou chuť má, co ty říkáš** (z širšího kontextu opět Tóra) !
Sladší než med je to pro má ústa.

פִּי-פִּעֲרֹתִי וְאֶשְׁאֲפֶה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֹאבְתִי: ^{Ž 119,131}
¹³¹ **Dychtivě otvírám ústa, toužím po tvých přikázáních.** (ČEP)

LITERATURA

Antalík, Dalibor; Starý, Jiří; Vitek, Tomáš. *Zákon, právo a spravedlnost v archaických kulturách*. Praha: Hermann a synové, 2010. ISBN 978-80-87504-24-6.

Johnson, Mark. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press, 1987. ISBN-10: 0226403181.

Botterweck, G. Johannes; Ringgren, Helmer; Fabry, Heinz-Josef (eds.). *Theological Dictionary of the Old Testament*. Volumes I-XV. Transl. D. E. Green. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1974-2006.

Brown, William P. *Seeing the Psalms. A Theology of Metaphor*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2002. ISBN 0-664-22502-0.

Brueggemann, Walter. *Theology of the Old Testament. Testimony, Dispute, Advocacy*. Minneapolis: Fortress Press, 1997. isbn 0-8006-3087-4.

Coulson, Seana. *Semantic Leaps. Frame-Shifting and Conceptual Blending in Meaning Construction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-64361-9.

Croft, William; Cruse, D. Alan. *Cognitive Linguistics. Cambridge Textbooks in Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 0-521-66770-4.

Evans, Vyvyan; Green, Melanie. *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. ISBN 0-7486-1832-5.

Fauconnier, Gilles. *Mental spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. ISBN 0-521-44499-3.

Fauconnier, Gilles; Turner, Mark. *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2003. ISBN 0-465-08786-8.

Feyaerts, K. (ed.). *The Bible through Metaphor and Translation. A Cognitive Semantic Perspective*. Religions and Discourse, 15. Oxford: Peter Lang, 2003. ISBN 3-906769-82-8.

Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.). *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-514378-2.

Gesenius, Wilhelm. *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. 17. Aufl. Berlin: Springer-Verlag, 1962.

Gibbs, Raymond W. (ed.). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-60086-6.

Howe, Bonnie. *Because You Bear This Name. Conceptual Metaphor and the Moral Meaning of 1 Peter*. Biblical Interpretation Series, 81. Leiden, Boston: Brill, 2006. ISBN 90-04-15095-1.

Hunzinger-Rodewald, Regine. *Hirt und Herde. Ein Beitrag zum alttestamentlichen Gottesverständnis*. Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament, 8. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2001. ISBN 3-17-017090-2.

- Johnson, Mark. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press, 1987. ISBN-10: 0226403181.
- Koehler, Ludwig; Baumgartner, Walter. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. The New Koehler/Baumgartner in English. Vol. 1–5. Transl. and ed. M. E. J. Richardson. Leiden: Brill, 1994–2000. ISBN 90-040-9700-7.
- Kövecses, Zoltán. *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0-521-84447-9.
- Kövecses, Zoltán. *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0-19-514511-9.
- Lakoff, George. *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories reveal about the Mind*. Chicago: University Press of Chicago, 1987. ISBN 0-226-46803-8. Lovañ – University of Chicago press, ETF – The University of Chicago Press.
- Lakoff, George; Turner, Mark. *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press, 1989. ISBN 0-226-46812-7.
- Macky, Peter W. *The Centrality of Metaphors to Biblical Thought. A Method for Interpreting the Bible*. Studies in the Bible and Early Christianity, 19. Lewiston: Edwin Mellen Press, 1990. ISBN 0-88946-619-X.
- Saicová Římalová, Lucie (ed.). *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2004. ISBN 80-7308-072-9.
- Strawn, Brent A. *What Is Stronger than a Lion? Leonine Image and Metaphor in the Hebrew Bible and the Ancient Near East*. Orbis Biblicus et Orientalis, 212. Fribourg: Academic Press Fribourg, 2005. ISBN 3-7278-1515-9.
- Turner, Mark. *The Literary Mind. The Origins of Thought and Language*. Oxford Paperbacks. New York: Oxford University Press, 1998. ISBN 0-19-512667-X.
- Vaňková, Irena, et al. *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 6. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3.
- Vaňková, Irena. *Kognitivní lingvistika v kulturních souvislostech*. Krámský, David (ed.). *Kognitivní věda dnes a zítra*. CogniSci. Liberec: Nakl. Bor, 2009, s. 243–256. ISBN 978-80-86807-55-3.
- Vaňková, Irena. *Nádoba plná řeči. Člověk, řeč a přirozený svět*. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 11. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1122-8.
- Walton, John H. *Ancient Near Eastern Thought and the Old Testament. Introducing the Conceptual World of the Hebrew Bible*. Grand Rapids: Baker Academic, 2006. ISBN 978-0-8010-2750-5.
- Yu, Ning. *Metaphor from Body and Culture. Metaphor and Thought*. In Gibbs, Raymond W. (ed.). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 247–261. ISBN 978-0-521-84106-1.